

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN FAİR PLAY KAVRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

İlyas Görgüt^{1*}, Cihad Güzel²

¹Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, KÜTAHYA

²Hendek Orhangazi Anadolu Lisesi, SAKARYA

Öz: Bu araştırmada ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin fair play kavramına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanan çalışmada fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 17 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Sınıf öğretmenleri ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kapsamında ortalama 30 dakika süren bireysel görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara veri kaybı yaşanmaması amacıyla görüşmelerinin kayıt altına alınacağı ve sonrasında ise yazılı hale getirileceği bilgisi verilmiş ve gerekli izinler alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Yazılı ifadelerin analizinde betimsel ve içerik analiz yöntemlerine başvurulmuştur. Yapılan analiz sonucunda sınıf öğretmenlerinin fair play kavramına ilişkin bilgilerinin olduğu, günlük yaşamda görülen fair play örneklerini açıklayabildikleri ve öğrenci davranışlarını bu çerçevede değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin kavramın öğrenciye kazandırılmasında ödüllendirme, anında düzeltme, öz-değerlendirmeye fırsat tanıma, empati kurulması için ideal ortamı yaratma ve uygun durumlar için cezalandırma stratejilerine başvurmuşlardır. Bu kapsamda sınıf öğretmenlerinin fair play kavramına ilişkin mevcut bilgi birikimlerini, tutumlarını artırıcı eğitim ve desteklerin sağlanmasının, okul sistemi içerisindeki tüm yapılarda adil, dürüst hareket etmeyi sağlayıcı düzenlemelerin yapılmasının öğrencilerde kavramı kullanmaya yönelik farkındalığın oluşturulmasında ve sürdürülmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fair play, görüş, kavram, sınıf öğretmeni

CLASSROOM TEACHERS' VIEWS ON THE CONCEPT OF FAIR PLAY

Abstract: It is aimed to examine the views of classroom teachers working in primary schools on the concept of fair play in this research. In the study, which was prepared with the qualitative research method, phenomenological design was used. The sample group of the research consists of 17 classroom teachers who were determined by the easily accessible situation sampling method, which is one of the purposive sampling methods. Within the scope of semi-structured interview technique, individual interviews lasting 30 minutes were conducted with the classroom teachers. The participants were informed that their interviews would be recorded and then written in order to avoid data loss, and the interviews were started after the necessary permissions were obtained. Descriptive and content analysis methods were used in the analysis of written expressions. As a result of the analysis, it is seen that classroom teachers have knowledge about the concept of fair play, can explain fair play examples seen in daily life and evaluate student behaviours within this framework. In addition, teachers use rewarding, immediate correction, giving opportunity for self-evaluation, creating an ideal environment for empathy and punishment for appropriate situations to help students acquire the concept. In this context, it is thought that providing education and support to increase the existing knowledge and attitudes classroom teachers regarding the concept of fair play, and making arrangements to ensure fair and honest action in all structures within the school system will be effective in creating and maintaining awareness of using the concept in students.

Key Words: Classroom teacher, concept, fair play, opinion.

* Sorumlu Yazar: İlyas Görgüt, Doçent, E-mail: ilyasgorgut@hotmail.com

GİRİŞ

Spor, birtakım insani yetenek ve becerilerin yer aldığı, katılımcılar arasında kurallar dahilinde bir üstün gelme gayretinin bulunduğu, eğitici işlevi bulunan, kurumsallaşmış sosyal bir uygulamadır (Serrano-Durá, Molina ve Martínez-Baena, 2021). İnsanların enerjilerini sosyal olarak kabul edilebilir ve sağlıklı arayışlara yönlendirmelerini, anti-sosyal ve hatta suç içeren davranışlardan uzaklaşmalarını sağlaması nedeniyle iyi bir faaliyet olarak kabul edilmektedir (Kew, 2009). Hem bireylerde hem de toplumda tüm çocuklar ve gençler için olumlu bir araçtır. Çocuk ve gençlerin bütünsel gelişimlerinin desteklenmesinde ise spor kavramı güçlü bir değer olarak görülmektedir (Carlman, Hjalmarsson ve Vikström, 2020). Özellikle içerisinde adil oyun kavramını barındırması ve bu yolla her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırarak bireyler arasındaki etkileşimi artırıcı tutum kazandırması sayesinde gençler için hayati bir eğitim alanı olduğu varsayılmaktadır (Păunescu, Gagea, Păunescu ve Pițigoi, 2013). Spor, adil bir şekilde uygulandığında toplumu ve milletler arasındaki dostluğu zenginleştiren sosyal ve kültürel bir alandır. Kendini tanıma, kendini ifade etme ve gerçekleştirme fırsatı sunan bireysel bir etkinlik olarak da ifade edilmektedir. Kişisel başarı, beceri edinme ve yeteneğin gösterilmesi; sosyal etkileşim, keyif alma, sağlık ve esenlik, topluma katılım ve sorumluluk da spor yoluyla desteklenebilmektedir. Ayrıca bazı faaliyetlere sorumlu katılımı, çevreye duyarlılığı teşvik etmeye de yardımcı olmaktadır (Healey, 2015). Bireyin gelişimini hedefleyen spor ortamında üstün gelme gayreti ve eşit şartlarda mücadele etme fair play kavramını karşımıza çıkarmaktadır.

Fair play, sporu ve spora katılımı teşvik eden, geliştiren, bireye kendini tanıma, başkalarıyla etkileşim kurma, eğlenme, teknik becerilerini geliştirme ve kişisel başarıya ulaşma fırsatı sunan olumlu bir kavramdır (Pignato, Patania, Casolo ve Valentini, 2020). Fair play, centilmence davranışı, görevlilere ve kurallara saygıyı, yenilgiyi zarafetle ve zaferi alçakgönüllülükle kabul etmeyi içeren gayri resmi ama köklü bir dizi sözleşmenin parçası olarak da ifade edilmektedir (Whannel, 2008). En genel anlamıyla kurallara göre oynamak olarak düşünülen fair play, eşit başlangıç koşulları ve eşit kazanma şansı anlamına da gelmektedir (Chandler, Vamplew ve Cronin, 2007). Fair play, sadece sporla ilişkili değil, aynı zamanda günlük yaşamda da temel olan bir dizi değeri içeren ve bünyesinde barındıran karmaşık bir kavramdır. Saygı, dostluk, takım ruhu, adil rekabet, dopingsiz spor, yazılı ve yazılı olmayan kurallara saygı, eşitlik, bütünlük, dayanışma, hoşgörü, özen, mükemmellik ve neşe gibi tutumlar hem deneyimlenebilen hem de sahada ve saha dışında öğrenilebilen fair play'in yapı taşlarıdır. Ayrıca Fair play sadece bir teori değildir. Kendini davranışta gösteren bir tutumdur. Adil oyun ruhuyla hareket edildiğinde barışçıl ve daha iyi bir dünyanın inşasına katkıda bulunabilmektedir (Healey, 2015). Bu kapsamda adil oyun ortamının sağlanması ve bireylerin bu ruha sahip olması, en önemlisi fair play kavramının eğitici rolünün gerçekleştirilmesi ve kalıcılığının sağlanması amacıyla çocuklara erken dönemde özellikle de eğitim-öğretim ortamında ulaştırılması gereklidir.

Eğitim; birden fazla temel amacı olan ve her biri genel bir yönlendirme kılavuzu olarak, insan doğası, toplum ve eğitim hakkında farklı varsayımlara sahip örtük bir felsefeye sahiptir. Öncül bir amacın ve onun öncül eğitim felsefesinin benimsenmesi, değer uyumluluğu oluşturmak için zemin hazırlanmasında bir seçimdir (Frleigh, 1990). Bu noktada sporun insanları tabii vatandaşlara dönüştürmek için oldukça açık bir araç olması, disiplin, kurumsal yaşam ve adil oyun ruhu gibi bir takım değerlerin büyük ölçüde kazandırabilmesine olanak sağlaması sayesinde eğitim sistemine girdiği belirtilmektedir (Whannel, 2008). Bu kapsamda okul, uygulayıcılar için öz kontrol, ahlaki gerilim, sadakat, cömertlik, kendinden fedakârlık, cesaret, disiplin, sorumluluk, adalet ve riski öngörerek harekete geçmeye yönelik davranışların teşviki gibi bir duygu açısından gerekli belirli beceriler kazandırabilen otantik spor kavramının kültürel

tanıtımı ve eğitimi için seçilmiş bir yerdir (Pignato, Patania, Casolo ve Valentini, 2020). Yine eğitimsel ve gelişimsel bakış açısına göre sporda öğrencilerin fair play prensiplerine odaklanmaları yoluyla olumlu karakter özellikleri geliştirme potansiyeli mevcuttur (Butler, 2000). Bu potansiyeli ile eğitim ortamında fair play, sınıfın beklentilerinin yerine getirilmesi, öğrencilerin derse katılım için ortaya koydukları çaba, diğer öğrencilerin öğrenme ve katılma haklarına saygı duyma, yaşıtlarına destek olma ve kurallarına göre oynama, rakiplerin ve hakemlerin rollerine saygı gösterme gibi sosyal becerileri ifade etmektedir (Vidoni ve Ward, 2009). Dolayısıyla okul sporlarında katılımcılar için olumlu bir atmosfer tasarlandığında, spora katılmanın kişisel gelişim ve yakın ilişkiler kurma üzerinde olumlu etki yaratma gibi iyi sonuçlar ortaya çıkarma eğilimi gözlemlenmektedir (Palou, Bermejo, Borràs ve Ponseti, 2019). Bu noktada beden eğitimi ve spor derslerinde eğitimcilere yani öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Benzer şekilde Domínguez, Nogale, Robles ve Giménez Fuentes-Guerra (2021) hem oyunun hem de sporun, öğrenciler veya oyuncular tarafından takip edilmesi ve saygı duyulması gereken kaçınılmaz temel idealleri içerdiğini, bu ideallerin öğretmenler ve antrenörler tarafından teşvik edilmesi gerektiğini belirterek fair play kavramına işaret etmektedir. Vidoni ve Ward (2009) beden eğitiminde sosyal beceriler üzerine yapılan araştırma sonuçlarına göre fair play davranışlarının, beden eğitimi ve spora özgü öğrenilmiş davranışlar olduğunu ve diğer ortamlara genellenebileceğini ancak, öğretmenlerin müfredata sosyal beceri öğretimini dâhil etmemeleri halinde öğrencilerin adil oyun davranışlarının gelişmediğini ifade etmektedirler. Yapılan bilimsel araştırmalar doğrultusunda beden eğitimi ve spor derslerinin öğrencilerde fair play kavramının gelişiminde etkili olduğu görülmesine rağmen özellikle ülkemizde çocuğun temel davranış kalıplarının geliştirildiği ilkökul düzeyinde beden eğitimi ve spor, fiziksel aktivite ve oyun gibi dersler beden eğitimi ve spor alan uzmanları tarafından değil de sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla alan mezunları dışında başka bir öğretmen grubu tarafından bu derslerin yürütülmesinin amaçlar ve hedefler noktasında farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda bu çalışma ile ilkökullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin fair-play ruhunun öğrencilere aşılması, onların hayata bakış açıları konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bu sayede fair play kavramının geliştirilmesindeki rollerinin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Öğretmenlerin belirlenen rolleri ve fair play kavramının geliştirilmesindeki etkilerinin artırılması, kavramı öğrencilerin günlük yaşamlarına uygulayabilmeleri için gerekli desteği sağlayıcı bir yeterliliğe ulaşmaları amacıyla alanda yeni bir odak noktası oluşturabilmesi açısından çalışmanın önemli ve katkı sağlayıcı olması hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinin fair play kavramına ilişkin gelişimlerdeki durumlarını incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yaklaşım, araştırmacıların olayları doğal ortamlarında inceleme, insanların fenomenleri onlarda bıraktığı çağırışlar açısından anlamlandırma veya yorumlama esasına dayanmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2011). Nitel araştırma içerisinde kültür analizi, kuram oluşturma, durum çalışması, eylem araştırması ve olgubilim (fenomenoloji) gibi farklı desenler yer alırken bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenolojide bireylerin bir kavram ya da fenomen karşısındaki kişisel deneyimlerinin tanımlanması ve bireysel deneyimlerin evrensel özün bir tanımına indirgenmesi amaçlanmaktadır (Creswel, 2018).

Araştırma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde Türkiye genelinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleridir. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yöntem araştırmacıya yakın ve erişilmesi kolay durumları seçebilme imkânı sağlamakta, hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Katılımcılar ulaşması kolay, araştırmada gönüllü olarak yer alan bireylerden seçilmektedir (Gravetter & Forzano, 2012). Bu kapsamda katılımcılar sekiz farklı ilkokuldan olmak toplam 17 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Öğretmenlerin dört tanesi lisansüstü eğitim diplomasına sahiptir. On iki erkek, 5 kadın öğretmenden oluşan katılımcıların kıdemleri ise altı yıl ile otuz altı yıl arasında değişmektedir. Sınıf öğretmenlerine ait bilgiler aşağıda verilen tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine ilişkin bilgilerin dağılımı

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Kaç Yıldır Öğretmenlik Yapıyorsunuz?
SÖ1	41	Erkek	Lisans	16
SÖ2	46	Kadın	Lisans	22
SÖ3	29	Erkek	Lisans	6
SÖ4	37	Kadın	Lisans	14
SÖ5	59	Erkek	Lisans	36
SÖ6	29	Erkek	Lisansüstü	6
SÖ7	39	Kadın	Lisans	15
SÖ8	35	Erkek	Lisans	12
SÖ9	45	Erkek	Lisans	22
SÖ10	41	Erkek	Lisans	17
SÖ11	40	Kadın	Lisans	11
SÖ12	33	Erkek	Lisans	13
SÖ13	42	Erkek	Lisansüstü	17
SÖ14	36	Erkek	Lisans	15
SÖ15	32	Erkek	Lisans	8
SÖ16	52	Kadın	Lisans	25
SÖ17	41	Erkek	Lisansüstü	19

Veri Toplama Araçları

Sınıf öğretmenlerinin fair play kavramına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan sorular vasıtasıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Öncelikle literatür taraması yapılarak bir sınıf öğretmeni ile konu hakkında görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler ışığında soru havuzu oluşturulup bir beden eğitimi ve spor öğretmeni, bir akademisyen ve bir ölçme değerlendirme uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra hazırlanan sorular farklı bir sınıf öğretmenine yöneltilmiş ve pilot uygulama çalışması yapılmıştır. Pilot uygulama sonrası tekrar uzman görüşleri alınarak sorulara son hali verilmiştir. Görüşmelere katılan öğretmenlere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

- ✓ Fair play denilince aklınıza ilk olarak neler gelmektedir? Fair play kavramını farklı alanlarda / günlük yaşamda nerelerde ve nasıl kullanıyoruz?

- ✓ İlkokul müfredatı kazanımlarında fair play konusu ne şekilde anlatılmaktadır? Fair play kavramını öğrencilere kazandırmak için neler yapılmalıdır?
- ✓ Fiziksel etkinlik dersinde, öğrencilerin oyun oynarken rakip takıma saygı göstermeleri ve kurallara uymaları için ne gibi çalışmalar yapılabilir?
- ✓ Oyun ve etkinliklerin dürüst bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?

Veri Toplama Süreci

Görüşme formuna dayalı yarı-yapılandırılmış görüşmeler, 2022-2023 eğitim-öğretim yılı içerisinde araştırmacı tarafından yapılmıştır. Görüşmeler esnasında katılımcıları tarafından verilen yanıtlar doğrultusunda farklı sorular da yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan sınıf öğretmenlerine ilk olarak çalışmaya ilişkin bilgi verilmiş ve görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Bu doğrultuda görüşmeler sırasında ses kayıt cihazının kullanılabilmesi için katılımcılardan gerekli izinler alınmıştır. Görüşmeler sırasında, katılımcı görüşlerini etkilememek için araştırmacı yönlendirici eylemlerden kaçınmıştır. Her bir katılımcıyla yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler ortalama olarak 30 dakika sürmüştür. Araştırma için Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 02.06.2022 tarih ve 2022/06 sayılı karar ile etik onayı alınmıştır.

Verilerin Analizi

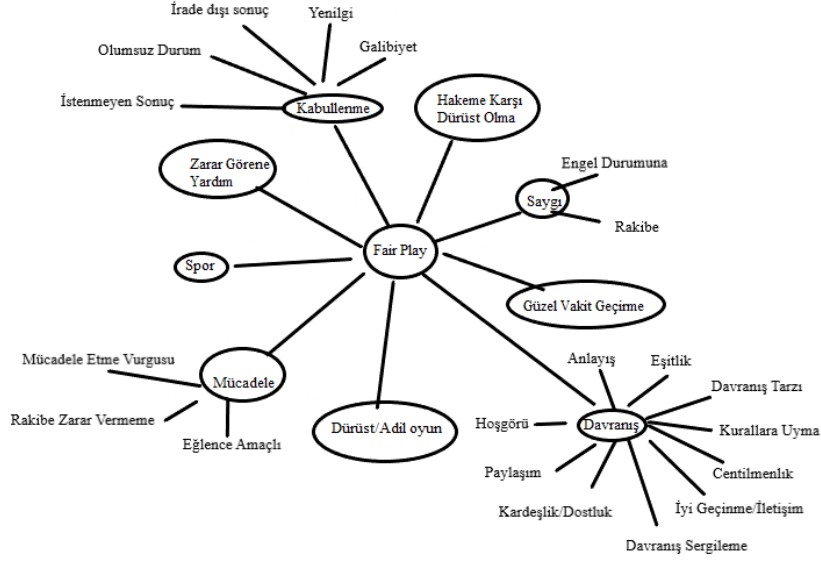
Araştırmacı tarafından kaydedilen öğretmen görüşleri analiz işleminin gerçekleştirilebilmesi amacıyla yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen metinlere betimsel ve içerik analiz yapılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri içerik analizi yoluyla kategoriler ayrılmış ve birebir alıntılar yoluyla betimsel analize tabi tutularak güvenilirliği sağlanmıştır. Verilerin analizi ve sunumu sırasında katılımcıların gerçek isimlerine yerine SÖ1, SÖ2, SÖ3, SÖ4..... SÖ17 şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır.

Güvenirlilik: Nitel araştırma çalışmalarında geçerlilik ve güvenirlik, araştırmacı tarafından elde edilen verilerin yorumlanması ve yapılan bu yorumların katılımcıların ifade ettiği gerçeklerle uyuma derecesine bağlıdır (Şencan, 2005). İçerik analizinde güvenilirliği sağlamak için kararlılık, tekrarlanabilirlik ve doğruluk olmak üzere üç farklı kavramdan bahsedilmektedir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Kararlılık, bir ölçüm veya kodlama durumunun birbiriyle benzer veya aynı çıkması, tekrarlanabilirlik verilerin araştırmacı tarafından benzer şekilde temalandırılması, doğruluk ise süreç uygunluk derecesi yani metinlerin standartlara ve normlara bağlı kalınarak sınıflandırılmasıdır (Krippendorff, 2004; Şencan, 2005). Araştırmada metinler üzerinde herhangi bir değişikliğe gidilmeden yazıya aktarılması ile güvenirlik, farklı zaman dilimlerinde araştırmacılar tarafından yapılan kodlamalarda sağlanan benzerlik ile tutarlılık, bilimsel norm ve standartlara bağlı kalınarak ise doğruluk sağlanmıştır. Son olarak, araştırmada yer alan sınıf öğretmenlerinin bireysel ifadelerine geniş bir şekilde yer verilerek bulguların sunumunda zengin ve derinlemesine bir betimleme gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde sınıf öğretmenlerine yöneltilen sorulardan alınan cevaplar kategorik şemalar halinde verilmiştir. Katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme ile 4 soru sorulmuş ve betimsel ve içerik analizine başvurulmuştur.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine “Fair play denilince aklınıza ilk olarak neler gelmektedir? Fair play kavramını farklı alanlarda/günlük yaşamda nerelerde ve nasıl kullanıyoruz? sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 1. Sınıf öğretmenlerinin fair play kavramının anlamına ilişkin ifadeleri

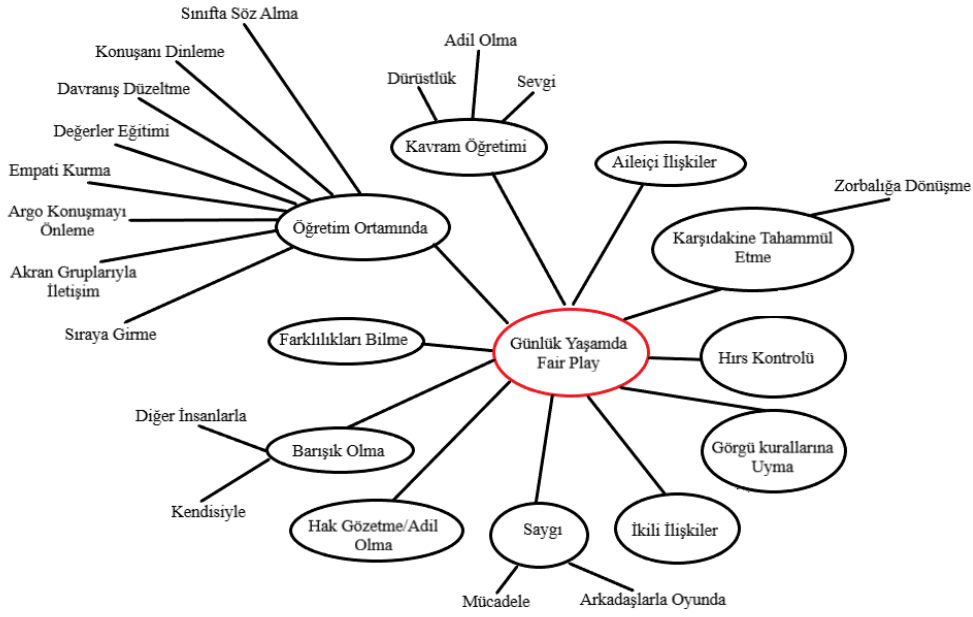
Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri, fair play denildiği zaman akla ilk gelen şeyin spor kavramı olduğunu, spor içerisinde bireyin rakibine zarar verici hareketlerden kaçınarak sporu bir araç olmaktan ziyade eğlence amaçlı bir etkinlik olarak görmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler adil oyun olarak da tanımladıkları fair play kavramının yenilgide, galibiyette ya da istenç dışı durumlarda ortaya çıkan olumsuz durumları kabul etme, zarar görene yardım, hakeme karşı dürüst olmayı da kapsadığını belirtmektedirler. Yine kavram engelli bireye ve rakibe duyulan saygı, anlayış, hoşgörü, eşitlik, paylaşım, kardeşlik, dostluk kurallara uyma gibi davranış tarzlarını da bünyesinde barındırmaktadır.

SÖ1: Fair play denince benim aklıma karşılaşılan olumsuz durumu kabullenme gelmektedir. Bunu sportif anlamda düşünürsek yenilgiyi kabullenme olarak düşünebiliriz.

SÖ3: Fair Play denince aklıma centilmenlik gelmektedir. Ondan sonra sporun dostluk ve kardeşlik olduğu gelmektedir, sporun paylaşım olduğu gelmektedir.

SÖ10: Çocuklarımıza gerek fiziksel etkinlik dersinde gerekse diğer derslerde oynanan her oyununun eğlenme amaçlı olduğunu kavratmaya çalışıyoruz. Kazanma hırsından ziyade amacımızın eğlenmek olduğunu güzel vakit geçirmek olduğunu anlatıyoruz.

SÖ16:yani centilmenlik olarak kodluyorum. Hakemin gözünden bir şey kaçtığında sporcunun bu durumda gerçeği söylemesi ya da arkadaşına zarar verdiği durumda bu konuda ona yardımcı olması.

Şekil 2. Sınıf öğretmenlerinin fair play kavramının günlük kullanımına ilişkin ifadeleri

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri, fair play kavramının günlük yaşamda aile içinde ve diğer bireylerle olan ilişkilerde, hırs kontrolünde, görgü kurallarına uymada, rakibe ve arkadaşlara karşı saygıda, hak gözeterek adil olmada, bireyin kendisi ve diğer insanlarla barışık olmasında kullandığını belirtmektedirler. Ayrıca bireylerin tahammül etme noktasında sorun yaşamaları ile karşı taraf için zorbalığa dönüşebilme ihtimalini içerisinde barındırır da farklılıkları bilme ve karşılıklı tahammül edebilmede de fair play kavramı ön plana çıkmaktadır. Yine eğitim ortamında söz alma, konuşanı dinleme, değerler eğitimi, empati kurma, argo konuşmama, akran gruplarıyla iyi iletişim kurma, sıraya girme vb. durumlarda da öğrencilerin fair play kavramından yararlandıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenler dürüstlük, adil olma ve sevgi kavramlarının öğretiminde de fair play kavramından yararlandıklarını vurgulamaktadırlar.

SÖ3: *insanlarla barışık olan insanlar kendi ile barışık olan insanlar insan gibi insanlar fair-play'e her alanda uyar.*

SÖ4: *Günlük yaşamda daha çok çocuklar derslerde Hayat Bilgisi dersinde sosyal anlamda örnekler verilebilir. Çocukların birbirlerine saygılı olmalarını anlatıyoruz hoşgörülü olmalarını anlatıyoruz. Sınıf içi olaylardan bahsederseniz çocuklar söz hakkı alırken bile birbirlerine saygılı olmalarını istiyoruz. Konuşurken parmak kaldırın, söz hakkı alan arkadaşımıza saygılı davranın ve dinleyin diyoruz.*

SÖ5: *Spor dışında biz özellikle Erdemler eğitimi konusunda çocuklara bunları dürüstlük, adil olma saygı, sevgi kavramları çerçevesinde öğretmeye çalışıyoruz.*

SÖ10: *.....Günlük yaşamda her alanda kullanılmaktadır. Beden eğitimi dersinde ve tenffüslerde oyun oynarken, kantinde sıra beklerken, lavaboda sıra beklerken her zaman birbirimizin hakkına saygı göstermeyi temel amaç ediniyoruz.*

SÖ11: *..... Hayatın her alanında kullanıyoruz. Örneğin Okulda kantin sırasında beklerken, sınıfta arkadaşının söz hakkı sırasını beklerken, tenffüste oyun oynarken, sınıf içinde oynadığımız oyunlarda kullanıyoruz. Ayrıca günlük yaşamda otobüse binerken, yolculuk yaparken kısacası hayatımızın her alanında kullanıyoruz.*

SÖ17: *....sınıf ortamında, günlük hayatta ve aile ilişkilerinde kullanırız.*

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine “İlkokul müfredatı kazanımlarında fair play konusu ne şekilde anlatılmaktadır? Fair play kavramını öğrencilere kazandırmak için neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 3. Sınıf öğretmenlerinin fair play kavramının ilkökul müfredatında nasıl yer aldığına ve fair play kavramının kazandırılmasında yapılabilecek çalışmalara ilişkin ifadeleri

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri; fair play kavramının müfredat içerisinde doğrudan yer almadığını, kazanımlar, dersler, spor müsabakaları, turnuvalar, düzen hareketleri ya da farklılıkları öğretme ve başarıyı tebrik etme gibi faaliyetler kapsamında kavramının öğretimini yaptığını ifade etmektedirler. Özellikle beden eğitimi ve spor, fiziksel etkinlik, hayat bilgisi ve Türkçe derslerindeki okumaların kavramın öğretiminde yer aldığını belirtmektedirler. Sınıf öğretmenleri, drama gösterimi ve müsabaka düzenlediklerini, etkinlik ve oyunlara yer verdiklerini, sıraya geçme, parmak kaldırarak söz alma davranışlarını pekiştirdiklerini ve bu sayede fair play kavramının öğrencilerde oluşması adına çalışmalar gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Ayrıca vaka incelemesi yoluyla spor ortamında yaşanmış olayları anlatıp öğrencilerde kavrama yönelik farkındalık oluşturduklarını ifade etmektedirler.

SÖ1: ...değerler eğitimi bağlamında saygı ve sevgi çerçevesinde anlatılmaktadır. Burada bizler uygulama kısmında çocuk oyunlarında, sporlarda ve etkinliklerde bahsediyoruz. Sonuçlara saygı duymayı, rakibe saygı duymayı, önceliğin sporcu sağlığı olduğunu bu bağlamda anlatıyoruz.

SÖ3: ...kavram kazanımlarda böyle geçmez ama saygı, dürüstlük gibi kavramlar anlatıyoruz. Biz derslerimizde bunların hepsini kullanıyoruz yani kazanımı takdir etme kaybedeni teselli etme falan bunları hep kullanıyoruz. Sadece beden eğitiminde değil Hayat Bilgisi dersinde de var.

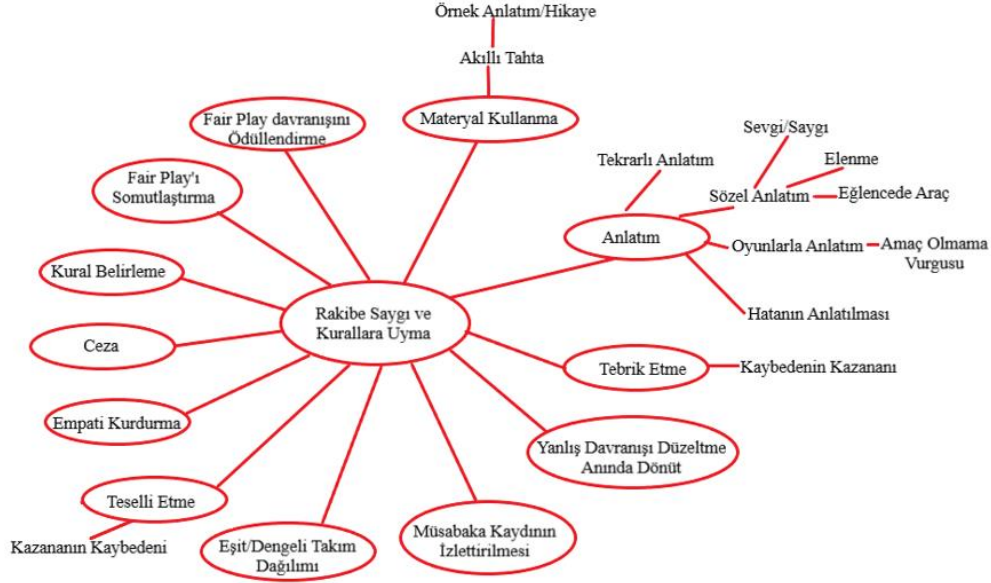
SÖ7: ...ilkokullarda ilk 3 sınıfta hayat bilgisi dersinde erdemler eğitimi konusunda büyüklere saygılı olmaları, küçükleri sevmeleri konularını daha çok oyunlarla ve drama etkinlikleriyle anlatırız.

SÖ8: ...İlkokul müfredatı konularında genellikle yarışmalarda, turnuvalarda, spor müsabakalarında, düzen hareketlerinde, sıraya geçme veya toplu bir şekilde hareket etme gibi alanlarda kullanılıyor. Arkadaşının hakkına girmemek, kardeş bir şekilde yarışmak ve oyun oynamak veya sınıfta parmak kaldırarak konuşmak saygı çerçevesinde fair play olarak öğrettiğimiz davranışlardır.

SÖ9: hayat bilgisi dersinde haklarını biliyorum, kişisel özelliklerimiz, kişisel özelliklere saygı duyuyorum, bireysel farklılıklarımız ve bireysel engelli vatandaşlarımız ve arkadaşlarımıza karşı yapılması gerekenler gibi konularda bu kavramı anlatıyoruz. Türkçe dersinde özellikle parçalarda, seçilen metinlerde bu konular kesinlikle işleniyor.

SÖ11: Ama fiziksel etkinlikler dersinde oyunlar oynatırken bu kavramı anlatmaya çalışıyoruz. Örneğin kazanımı tebrik etme, kaybeden takımla dalga geçmeme gibi durumları anlatıyoruz. Sınıf içinde bu kavram demokrasiyle bağlantılı bir kavramdır. Daha çok empati olarak anlatıyoruz. Karşındakinin yerine kendisini koyup öyle davranmasını istiyoruz. Kendisine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına da yapmaması gerektiğini anlatıyoruz.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine “Fiziksel etkinlik dersinde, öğrencilerin oyun oynarken rakip takıma saygı göstermeleri ve kurallara uymaları için ne gibi çalışmalar yapılabilir? sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 4. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin fiziksel etkinlik derslerinde rakibe yaklaşım konusundaki ifadeleri

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri, fiziksel etkinlik derslerinde rakip takıma saygı ve kurallara uyma noktasında fair play'i somutlaştırıp ödüllendirdiklerini, kuralları belirleyip yanlış davranışı anında düzelttiklerini, ceza kavramını açıkladıklarını, empati kurma, teselli ve tebrik etme davranışlarını teşvik ettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri için kayıt altına alınan müsabaka görüntülerinin izlettirildiğini, materyal kullanımı ve anlatımlarla rakibe saygı ve kurallara uymanın önemini anlatıldığı belirtilmektedir.

SÖ2: Çocuklara tekrar yoluyla aynı şeyleri hep anlatarak öğretmeye çalışıyoruz. Yani özellikle ilkokulda, çocuklara tekrar yoluyla anlatım yapıyoruz. Akıllı tahtalarda sürekli çocuklara güzel örneklerle anlatım yapıyoruz. Çocuklara daha çok anlatma yöntemi kullanıyoruz.

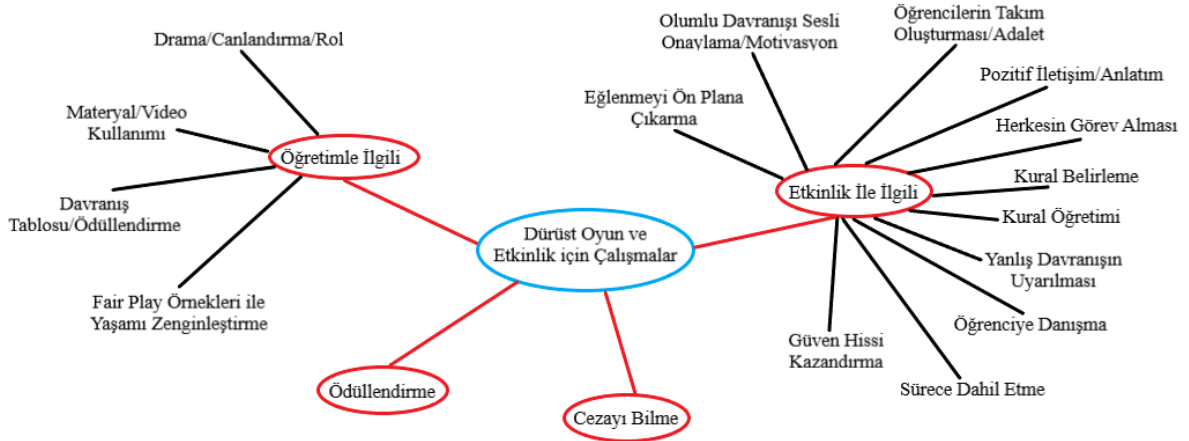
SÖ3: ...Mesela ne yapabiliriz? Çocukların farkında olmadan herhangi bir spor karşılaşması yaptırabiliriz. Bir takım kaybedebilir biz bunu kayıt altına alabiliriz. Aynı takımlara aynı maçı tekrar yaptırabiliriz. Ama öyle bir düzenleme yaparız ki çocuklara belli etmeden önceki hafta kazanan takımını bu hafta kaybetmesini sağlamaya çalışırız

SÖ12: ...oyunun kuralları belirlenir. İlk başlarda çocukların yaptığı hatalar mazur görülür. Daha sonra kurallara uymayan çocuklara oyun anında verilen dönütlerle yanlış davranış engellenmeye çalışılır. Eğer bu durum devam ediyorsa çocuk belli bir süre oyundan çıkarılabilir. Yenilen takım yenen takımı mutlaka alkışlamalı, yenen takımında kaybedeni teselli etmeli şeklinde telkinlerde bulunuruz. Sınıf içerisinde de yaptığımız etkinliklerde kazananı her zaman alkışlatırız.

SÖ13: ...fiziksel etkinlik dersinde çocuklarımıza bu davranışları olumlu anlamda yaşatarak anlatmamız gerekir. Bunu yaparsak herhangi bir organizasyona gittiğimizde hiçbir sıkıntı yaşamayacağımızı düşünüyorum. En önemlisi yenmenin de yenilmenin de bu işin doğasında olduğunu çocuklarımıza öğretmemiz gerekir.

SÖ15: ...oyunlarla öğretim yapıyoruz. Çocuklar somut düşündüğü için kazanımlarımızı bu şekilde onlara daha rahat kazandırabiliyoruz. Kalıcı öğrenme bu şekilde daha çabuk gerçekleşir. Oyun oynatırken ilk önce kuralları anlatırız. Bu kurallar niçin var ve biz bu kuralları niçin öğreniyoruz? Bunu anlamalarını sağlıyoruz. Oyunu kaybettiğimiz takdirde üzülmememiz gerektiğini, hayatta kazanmak olduğu gibi kaybetmenin de olduğunu anlatıyoruz. Kazananı tebrik etmemiz gerektiğini vurguluyoruz. Ve hep birlikte kazananı alkışlıyoruz.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine “Oyun ve etkinliklerin dürüst bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 5. Sınıf öğretmenlerinin oyun ve etkinliklerin dürüst bir şekilde yürütülmesinde gerçekleştirdiği çalışmalara ilişkin ifadeleri

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri gerçekleştirdikleri etkinliklerin dürüst bir şekilde gerçekleşmesi için ödüllendirme ve cezayı etkin bir biçimde kullanmaktadırlar. Ayrıca drama/canlandırma, materyal kullanımı, sınıf ortamında davranış tablosu oluşturarak ödüllendirme ve yaşanmış fair play örnekleri gibi faaliyetlerle yaşamı zenginleştirdiklerini savunmaktadırlar. İlâveten öğretmenler etkinliklerinde eğlenmeyi ön plana çıkardıklarını, olumlu davranışı yüksek sesle onaylayarak motivasyon sağladıklarını, herkesin sürece dahil olmasını, öğrencilerin kendilerinin adil bir şekilde takım oluşturmalarını teşvik ettiklerini, pozitif iletişim ortamı oluşturmaya çalıştıklarını, kuralların belirlenerek kural öğretiminin yapıldığını, yanlış davranışa anında müdahale edildiğini ve öğrencilerine güven hissini kazandırmayı önemsediklerini ileri sürmektedirler.

SÖ5: Rol yöntemiyle, canlandırmalarla, dramalarla, yaptığımız oyunlarda yenildiğimiz zaman verdiğimiz tepkilerle ya da kazanan takımın başarısını kutlayarak onları tebrik ederek gerçekleştirebiliriz. Örneğin sınıfıma örnek sporcular getirerek daha önce yapmış oldukları müsabakalarda yenildikleri zaman başarılı olan kişileri nasıl tebrik ettiklerini çocuklara anlatmalarını sağlıyorum. Bunlarla ilgili örnekleri çoğaltarak çocukların yaşantılarına katarsak daha iyi bir model oluşturabiliriz.

SÖ9: Arkadaşlarına karşı centilmenlik gösteren öğrencilerin olay anında kesinlikle ve kesinlikle bir yerlerden duyabileceği şekilde onaylıyoruz, olumlu bir davranışta bulunduğu için onlara teşekkür ediyoruz. Diğer çocuklara örnek olması için bunu kesinlikle söylemeye çalışıyoruz ve yüksek sesle belirtiyoruz.

SÖ11: Öğrencileri gruplara ayırırken adaletli olması için sayışma yöntemini kullanıyoruz. İki tane en iyi öğrenciyi seçip onların takımlar oluşturmalarını sağlıyoruz. Zaten çocuklar her zaman adaleti ister. Çocuklar adalet olmadığını hissederse kalpleri kırılıyor. Bundan dolayı ben kuraldan ve sayışmadan yanayım. Adaletli davrandığımız zaman zaten dürüstlük de yerini bulmuş oluyor.

SÖ14: ... Çocuklarımıza ödüllendirme yöntemini kullanıyorum. Bir doğru davranışla karşılaştığımızda onu alkışlatarak farkındalık yaratmaya çalışıyorum. En azından takdir edilme yapmış oluyoruz. Çünkü çocuklar takdir edildiklerinde bu davranışı kolay kolay unutmuyorlar. Diğer çocuklar da bunu gördüğünde onlar da takdir edilmek için o doğru davranışı yapmak istiyorlar. Bu yaştaki çocuklar oyuna çok meraklı oldukları için genelde çok basit oyunlar oynatarak doğru davranışları vermeye çalışıyoruz.

SÖ15: ...Sınıfımızda davranış tablosu bulunmaktadır. Hem okul hem de sınıf kurallarına uyan öğrencilerimizi ödüllendirerek davranış tablosunda kalpler koyarız. Çocukları bu şekilde kurallara uymaları için motive ederim. Örneğin bu kurallar: başkalarına saygılı olmak, öğretmenine saygılı olmak, çevresine saygılı olmak, günlük hayatta yapılan iyilikler vb. Oyun oynarken de çocuklara kurallara uymayanları ya da kaybedenlerin kendilerinin söylemesini sağlamaya çalışıyoruz. Çocukların dürüst olduğunu ve yalan söylemeyeceklerini anlatarak onları motive ediyoruz.

TARTIŞMA VE SONUÇ

İlkokullarda fair play kavramının geliştirilmesinde sınıf öğretmenlerinin rolünün belirlenmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin fair play kavramından ne anladıkları ve bu kavramı günlük yaşam içerisinde nasıl kullandıkları incelenmiştir. Sınıf öğretmenleri fair play'in kendileri için öncelikle spor kavramını akla getirdiğini belirtmişlerdir. Bireylerin spor ortamında yapılan etkinliğin galibiyet ya da mağlubiyet olup olmamasına bakmaksızın sonuçları kabul edebilmesi, rakibine zarar vermektan kaçınması, bilerek ya da bilmeyerek zarar verilen kişiye yardım edebilmesi, müsabakayı yöneten hakemlere karşı dürüst olması, yapılan etkinlikten keyif alması gerektiği yani durumu araç olarak değil de amaç olarak kullanmasının önemi üzerinde durmaktadırlar. Yine fair play kavramı günlük yaşamın her alanında özellikle aile içinde ve diğer bireylerle olan iletişim ve ilişkilerde, bireylerin sergilediği hırs kontrolü, görgü kurallarına uyma, rakibe ve arkadaşlara karşı saygı, hak gözetme, adil olma, kişinin kendisi ve diğer bireylerle barışık olması şeklinde görülmektedir. Fair play kavramı, günlük yaşam içerisinde farklılıkları bilme, herhangi bir engele sahip bireylere ve rakip oyunculara karşı saygı duyma, anlayış, hoş görme, eşitlik, paylaşım, kardeşlik, dostluk, kurallara uyma ve tahammül edebilme gibi davranışların altında yatan temel bir anlayış olarak da kabul edilmektedir. Günlük eğitim ortamında ise öğrenciler, fair play kavramını söz alma, konuşanı dinleme, değerler eğitimi, empati kurma, argo konuşmama, akran gruplarıyla iyi iletişim kurma, sıraya girme davranışlarıyla sergilemekte, öğretmenler dürüstlük, adil olma ve sevgi davranışlarının kazandırılmasında bu kavramdan yararlanmaktadırlar. Derslerde ya da spor ortamında bu kavramın görülmemesi ve bu kavrama ilişkin davranışların yoksunluğu ise tahammülsüzlük, hoş görmeme ve zorbalığa dönüşme ihtimallerini bünyesinde barındırmaktadır. Sezen-Balçıkanlı, Hideg ve Ceren (2022)'ye göre fair play'e aykırı davranışların artması, beden eğitimi ve spor yoluyla fair play eğitimi gerekli kılmaktadır. Okullarda akran zorbalığı, teknolojinin gelişmesiyle birlikte şiddet içerikli sanal oyunların öğrenci davranışları üzerindeki olumsuz etkileri, karşıdakini daha az anlama ve bunun getirdiği benmerkezci yaklaşım okul ortamında ciddi önlemler alınmasını gerektirmektedir. Yıldırım (2004) fair play'i sporcuların yarışmalar sırasında, zor şartlar altında bile kurallara sabırlı, tutarlı ve bilinçli bir şekilde uymaları, fırsat eşitliğini bozmamak için haksız avantajları kabul etmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmamayı, rakibi düşman değil, aksine oyun şartlarının sağlanmasında, aynı haklara sahip bireyler olarak görmeleri ve bu doğrultuda değer verme çabaları olarak nitelendirmektedir. Shulman (2013), öğrencilerin beden eğitimi derslerinde sportmenlik davranışlarında bulunma eğilimlerini incelediği çalışmasında onların, "Takımımın maçı kazanamayacağı anlamına gelse bile gerçeği söylüyorum. Oyunu kuralına göre oynamak için elimden gelenin en iyisini yaparım. Atletik olarak benden daha az yetenekli öğrencilerin olduğu takımlara katılır ya da onları takıma dâhil ederim. Hatalarım veya kötü oyunlarımın sorumluluğunu alıyorum. Herkes için adil kararlar alıyorum. Diğer insanların nasıl hissedebileceğini dikkate alıyorum. Becerileri veya yetenekleri konusunda yardıma ihtiyacı olan diğer öğrencilere yardım etmeye hazırım" ifadelerine büyük çoğunlukla katıldıklarını tespit etmiştir. Yine Popescu (2012) ve Popescu ve Masari (2011) tarafından yapılan çalışmalarda fair play davranışı sergileyen sporcuların sosyal hayatta da aynı davranışı sergileme durumları oldukça yüksektir. Sporun normları, kuralları, düzenlemeleri ve sosyal hayatın kuralları, spor davranışına damgasını vurmakta, sporcular bu kuralları içselleştirmekte ve fair play ruhuyla hareket etmektedirler. Başkalarına saygı, rakiplere ve takım arkadaşlarına saygı, oyun ve sosyal davranış kurallarını öğrenmek ve bunlara saygı duymak, herhangi bir yaşam durumunda meydana gelen adil oyun ruhu içinde bir spor davranışının eğitimine yol açmaktadır. Bununla birlikte Vidoni ve Ward (2009)'a göre beden eğitimiyle en ilgili sosyal davranışlar, rakip takımlara ve yetkililere saygı gösterme ve şikâyet etmeden yenilgiyi veya övünmeden zaferi kabul etme gibi adil oyun davranışlarıdır. Bu adil oyun davranışları,

öğrencilere beden eğitiminde kazandırılması gereken, öğrencilerin okul dışında da sporla ilgili etkinliklerde kullanmayı öğrenmeleri için önemli olan sosyal becerilerdir. Benzer şekilde Wells, Arthur-Banning, Paisley, Ellis, Roark ve Fisher (2008) belirli pozitif sportmenlik davranışların ihlalleri kabul etmeyi, sakatlanan oyuncularını kontrol etmeyi, takım arkadaşlarını ve rakipleri cesaretlendirmeyi, olumsuz sportmenlik davranışlarının, kötü oyun için hakemleri suçlamayı, rakiplerle alay etmeyi ve saldırgan davranışlar sergilemeyi içerdiğini ifade etmektedirler. Yine Yıldırım (2004) göre toplumsal beklentilerin karşılanamamasına ve antrenörde olumsuz algı oluşmasına yönelik endişelerin, izleyiciler tarafından beğenilmeme korkusunun ya da kulübün başarısız olma ihtimalinin sporcunun fair play ilkelerini göz ardı etme ihtimalini arttırmaktadır. Shulman (2013) ise öğretmenlerin sınıf ortamında bir tartışmanın sonucu olarak itme, vurma, sendeleme, bir oyunun sonucu hakkında bağırma veya tartışma, bir oyunun sonucu hakkında ağlama veya duygusal olarak kapanma, kötü oyun için başkalarını suçlama ve başkalarını küçük düşürme gibi sportmenlik dışı davranışları gözlemlediklerini belirtmiştir. Öğretmenlerin fair play kavramının yaptığı çağrışıma ilişkin görüşleri ve günlük hayattaki uygulamaları ile literatürde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde öğretmenlerin kavrama ilişkin bilgi düzeylerinin literatür ile uyumlu, günlük yaşamda fair play örneklerine hakim olma ve öğrenci davranışlarını bu çerçevede değerlendirme konusunda yeterli düzeyde oldukları düşünülmektedir.

Sınıf öğretmenleri ilkökul müfredatı kazanımlarında fair play kavramının ayrı bir bölüm olarak yer almadığını, müfredat dahilinde ders kazanımları vasıtasıyla yer aldığını belirtmektedirler. Ayrıca spor müsabakaları, turnuvalar, düzen hareketleri ya da farklılıkları öğretme ve başarıyı tebrik etme gibi faaliyetler ile de müfredat dışında çocuklarda fair play kavramına yönelik yaklaşımların geliştirilmesi hedeflenmektedir. Sınıf öğretmenleri özellikle beden eğitimi ve oyun, fiziksel etkinlik, hayat bilgisi ve Türkçe derslerindeki okumaların kavramın öğretiminde yer aldığını savunmaktadırlar. Öğretmenler kavramın etkililiği ve pekiştirilmesini sağlamak için drama gösterimi ve müsabaka yaptırma, etkinlik ve oyunlara yer verme, sıraya geçme, parmak kaldırarak söz alma gibi öğrenci davranışlarını pekiştirdiklerini ve bu sayede fair play kavramının öğrencilerde oluşması adına çalışmalar gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Ayrıca vaka incelemesi yoluyla spor ortamında yaşanmış olayları anlatıp öğrencilerde kavrama yönelik farkındalık oluşturduklarını ifade etmektedirler. Yıldırım (2004) fair play faaliyetlerinin yönü olarak ilk ve orta öğretim çağı çocuklar ve gençleri işaret etmektedir. Zira geleceğin sporcu, antrenör, hakem ve seyircisinin bu grup içerisinde çıkacak olmasıdır. Ayrıca okullardaki beden eğitime yönelik dersler ve okullararası karşılaşmalar uygun fair play davranışlarının kazandırılması ve gösterilmesi için uygun ortamlar olarak görülmektedir. Šarkauskienė ve Lisinskienė (2022)'ye göre çocuklar ve gençler takım veya grup faaliyetlerine katıldığında adil oyun otomatik olarak gerçekleşmez. Adil oyun davranışlarını sporda (ve sporun ötesinde) en evrensel ilkelerden biri olarak uygulamak için eğitmek, modern eğitimin en temel görevlerinden biridir ya da en azından olmalıdır. Bu eğitimin sadece okul beden eğitimi dersleri aracılığıyla değil, tüm okul sistemi vasıtasıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde Sezen-Balçıkkanlı ve ark., (2022) öğretmenlerin fair play eğitimini önceden belirlenmiş bir plan dahilinde vermediklerini, sadece oyun sırasında karşılaşılan yanlış davranışlardan bahsetmenin ya da oyun sonunda birbirlerini tebrik etmenin bu eğitim için yetersiz olduğunu, fair play eğitimi için bir ders planı oluşturularak bu doğrultuda sistematik bir öğretim planı yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bozdemir (2018) ve Efe (2006) yaptıkları araştırmalarda öğrencilerin eğitim kademeleri ile fair play anlayışının doğru orantılı olmadığını, sınıf seviyesi yükseldikçe fair play davranışı sergileme oranlarının da düştüğünü yani daha alt sınıfta bulunan öğrencilerin kavramın gereklerine daha uygun hareket ettiklerini tespit etmişlerdir. Yine başka araştırmalarda Budreikaitė (2011) ve Šarkauskienė ve Lisinskienė (2022) 5-6. sınıf öğrencilerinin fair play'in olimpiyat değeri hakkında mükemmel bilgiye sahip

olduklarını, büyük bir çoğunluğunun fair play davranışlarını bildiğini ifade ettiğini, bu oran içerisinde verilen fair play örneklerine yine büyük bir oranda doğru yanıt alındığını belirlemişlerdir. Bu kapsamda Vidoni ve Ward (2009) fair play eğitiminin öğrencilerin aktif katılımını artırmada ve derslerde bekleme sürelerini azaltmada etkili bir yol olduğu ifade etmektedirler. Wells, Arthur-Banning, Paisley, Ellis, Roark ve Fisher (2008) katılımcıların olumsuz sportmenlik eylemleri deneyimlediklerinde, hareketsiz bir yaşam tarzı benimsemeye başlayacaklarını öne sürmektedirler. Özellikle olumsuz deneyimlerin, çocukların o spora katılım düzeylerini en aza indirdiğini hatta oynamayı tamamen bırakmalarına neden olabileceğini belirtmektedirler. Bu soruna çözüm olarak Shulman (2013)'na göre antrenörler, öğretmenler ve ebeveynler, ahlaki muhakeme ve sportmenlik için olumlu rol modelleri olarak hizmet etmeli ve genç sporcular için eğlenceli ve sağlıklı ortamlar sağlamalıdır. Ayrıca, her genç sporcunun gelişimsel ihtiyaçlarını ve büyümesini karşılamak için sporun kuralları ve yapısı değiştirilmelidir. Medya ve hakemler; sportmenliğe uygun davranışları teşvik etmeli, kolaylaştırmalı, vurgulamalı ve uygunsuz davranışlara olumsuz yaptırımlar getirmelidir. İlâveten genç sporcular, sınıflardaki akademik çalışmalara spor ortamındaki rekabette sergiledikleri aynı coşkuyla katılmaları noktasında teşvik edilmelidirler. Alanyazın ve bu çalışmada yer alan öğretmen görüşleri doğrultusunda fair play kavramının müfredat içerisinde doğrudan yer almadığı, belirli etkinlik ya da kazanımlar vasıtasıyla öğrencilerde kavrama ilişkin tutum oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca alt sınıflarda fair play kavramına ilişkin uygulamaların daha yüksek oranda görülmesinin küçük yaş grubundan ve birlikte hareket etme güdüsünden kaynaklanıyor olması muhtemeldir. İlkokul düzeyindeki yaş gruplarında çocuklar arasında yarış ya da rekabet görülmemesinin ve daha adil bir şekilde iletişim kurulmasının bu sonuçlar üzerinde etkili olduğu varsayılmaktadır. İlâveten öğretmenlerin gerçekleştirdikleri etkinliklerin, öğrencilerin fair play kapsamında hareket etmesi ve ilerleyen yıllarda da sosyal yaşantılarında bu durumu sürdürmeleri üzerinde oldukça destekleyici olacaktır.

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenleri, fiziksel etkinlik derslerinde rakip takıma saygı ve kurallara uyma noktasında Fair play'i daha somut hale getirip ödüllendirmeye başvurduklarını, kuralları belirleyip, yanlış davranışa anında müdahale edip düzelttiklerini, ceza kavramını açıkladıklarını, empati kurma, teselli ve tebrik etme davranışlarını teşvik ettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca öğrencilerin öz değerlendirme yapabilmeleri için kayıt altına alınan kendi müsabaka görüntülerinin izlettirildiğini, materyal kullanımı ve anlatımlarla rakibe saygı ve kurallara uymanın önemini vurgulandığı belirtilmektedir. Ancak Šarkauskienė ve Lisinskienė (2022) yaptığı araştırmada katılımcıların Fair play tutumlarına ilişkin yönelttiği sorular neticesinde öğrencilerin tutumlarının fair play bilgisine ilişkin yanıtları kadar olumlu olmadığını, çocukların üçte birinin hile yapan bir takım arkadaşını bildirdiğini, yine aynı oranda bir grup öğrencinin hile yapan takım arkadaşlarıyla kendilerinin durumu görüştüğünü ve %7,8'inin takım arkadaşı oldukları için hile yapan kişiye hiçbir şey söylemediklerini tespit etmiştir. Popescu ve Masari (2011)'ye göre rakibe ve takım arkadaşlarına saygı duymak, oyun ve sosyal davranış kurallarını öğrenip değerli bulmak, sporcunun adil oyun ruhu içinde yetiştirilmesine yol açmakta ve bu tür davranışlar hayatın her anında ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu alanlardan biri de öğrencinin eğitim çevresidir. Pignato, Patania, Casolo ve Valentini (2020) eğitim alanındaki spor deneyimini, daha genel sosyal etki ve psiko-fiziksel refah açısından olumlu olarak kabul etmektedirler. Benzer şekilde Arıpınar ve Donuk (2011) okulların dersler ve ders dışı etkinlikler vasıtasıyla Fair Play anlayışının, kazanmaktan ziyade müsabaka etmenin daha önemli olduğunu ve bu bilincin oluşturulmasının uygun sahaları olduğunu düşünmektedir. Wells, Ellis, Arthur-Banning ve Roark (2006) ise okullarda özellikle beden eğitimi derslerinde takım sporları yapılırken arkadaş gruplarının bölünerek rakipler arasında anında bağlantı kurulmasını sağlamanın faydalı olabileceğini öne sürmektedir. Proios (2011) ise öğrencilerin okul spor ortamlarında sergiledikleri adil olmayan davranışları ile

algılanan davranışları arasında farklılık olmadığını tespit etmiştir. Bu kapsamda Shulman (2013) öğretmenlerin beden eğitimi derslerinde en az 5 dakikalarını sportmenlik konuları ile ilgilenerak geçirdiklerini ifade etmektedir. Taş, kağıt, makas uygulaması, uzaklaşma veya görmezden gelme, sınıfta tartışma, uygun davranışı modelleme, konu hakkında konuşma gibi stratejileri kullanarak sınıftaki sportmenlik sorunlarını çözdüklerini belirtmektedir. Bu sorunların çözülmemesi durumunda ise olumsuz durumların görülmesi muhtemeldir. Aileler beden eğitimi ortamlarında çocuklarında sıklıkla kötü oyun için takım arkadaşlarını suçlama, rakiple tartışma, dikkatini dağıtmak için bağırma ve el işaretleri veya jestler kullanma, gereksiz fiziksel hareketler yapma, takım arkadaşlarının performanslarında aşırı hayal kırıklığı gösterme ve saldırganlık eylemleri sergileme gibi sportmenlik dışı davranışlar gözlemlemektedirler. Literatürde özellikle eğitim ortamı ve dersler fair play kavramının yerleştirilmesinde önemli bir alan olarak görülmektedir. Zira aileden sonra çocuğun yoğun olarak uyarıcılara maruz kaldığı alanlar okullar ve doyasıyla öğretmenlerdir. Bu çalışmada yer alan öğretmenlerin ödüllendirme, anında düzeltme, öz-değerlendirmeye fırsat tanıma, empati kurulması için ideal ortamı yaratma ve uygun durumlar için cezaya başvurma stratejisinin öğrenci karakterinin üzerinde etkili olacağı ve adil olma veya hareket etme noktasında öğrencilere büyük yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınıf öğretmenleri gerçekleştirdikleri etkinliklerin dürüst bir şekilde gerçekleşmesi için ödüllendirme ve cezayı etkin bir biçimde kullanmaktadırlar. Ayrıca drama/canlandırma, materyal kullanımı, sınıf ortamında davranış tablosu oluşturarak ödüllendirme ve yaşanmış fair play örnekleri gibi faaliyetlerle yaşamı zenginleştirdiklerini savunmaktadırlar. İlâveten öğretmenler etkinliklerinde eğlenmeyi ön plana çıkardıklarını, olumlu davranışı yüksek sesle onaylayarak motivasyon sağladıklarını, herkesin sürece dahil olmasını, öğrencilerin kendilerinin adil bir şekilde takım oluşturmalarını teşvik ettiklerini, pozitif iletişim ortamı oluşturmaya çalıştıklarını, kuralların belirlenerek kural öğretiminin yapıldığını, yanlış davranışa anında müdahale edildiğini ve öğrencilerine güven hissini kazandırmayı önemsediklerini ileri sürmektedirler. Kew (2009)'e göre spor, gösteriye çok fazla vurgu yaparak çok ciddi, çok rekabetçi hale gelmiş; bu ise sporun içsel niteliklerini baltalayan ve tehlikeye atan bir gelişmeye dönüşmüştür. Bu duruma çözüm olarak birçok yönetim organının gündeminde fair play girişimleri vardır ve birçok spor dalında ve tüm performans seviyelerinde fair play ödülleri mevcuttur. Pehlivan (2004) da ödüllendirme sisteminin fair play konusunda etken bir faktör olduğundan bahsetmektedir. Başarılı olanı ödüllendirmenin yanında centilmen olanı da ödüllendirip öne çıkarmak gerekmektedir. Okul çağı çocuk ve gençlerde centilmenlik ödülü almanın müsabakayı kazanmak kadar değerli olduğu öğretmenler ve yöneticiler tarafından her fırsatta vurgulanmalıdır (s. 52). Ödüllendirme yapan otoritenin söylemlerinin davranışlarıyla uyumlu olması gerekmektedir. Ödüllendirme yapılırken davranışlarla desteklenmemesi durumunda istenilen sonuca ulaşmada sorunlar yaşanabilmektedir. Shulman (2013) Sosyal öğrenme teorisinin, insanların çevrelerinden ve rol modellerinden büyük ölçüde etkilendiği iddiasını desteklemektedir. Antrenörlerin diğer takımları azarladığını veya başka bir antrenörün elini sıkmayı reddettiğini gözlemleyen çocuklar, antrenör ne iddia ederse etsin sportmenliğin değerli bir şey olmadığını varsayabilirler. Yıldırım (2004) öğrencilerin fair play davranışının kalıcılığını ve inandırıcılığını öğretmenlerin tutarlı tepkilerine ve fair play'e ilişkin sorunları mevcut koşullardan bağımsız olarak değerlendirebilmesine bağlamaktadır. Bodasinska, Bodasinski ve Piech (2016)'e göre beden eğitimi ve spor dersine katılan öğrenciler ile yine aynı eğitim düzeyinde profesyonel olarak spor yapan öğrencilerin fair play durumları karşılaştırıldığında beden eğitimi ve spor dersinde yer alan öğrencilerin profesyonel sporculardan daha yüksek bir Fair play anlayışı ile karakterize edildikleri gözlemlenmektedir. Ediş ve Gündüz (2019) fair play kavramını geliştirdiği sadece beden eğitimi dersleri ile sınırlı kalmayıp diğer derslerde de uygulanmasını önerdikleri mavi kart uygulamasına yönelik eğitim

modeli çalışmalarında öğrencilerin okul içerisindeki olumlu davranışlarının pekiştiğini, öğrencilerin iletişimlerinin arttığını, birbirlerine yardım ederek görev ve sorumluluk aldıklarını ifade etmektedirler. Yine Šarkauskienė ve Lisinskienė (2022) tarafından atletik ve atletik olmayan 5-6. sınıf Litvanyalı öğrencilerin Fair play'in olimpik değeri üzerine yapılan başka bir çalışmada, spora katılan öğrencilerin hile yapmadan ve dürüst davranış yoluyla zafer elde etme olasılıklarının daha düşük olduğunu, uzun süre spor yapan çocukların kazanmak için kuralları çiğneme ve dürüst olmayan davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu doğrulamaktadır. İlaveten Pilz (1995) sporcular arasında, resmi kuralların yanı sıra, sporda başarı için kural ihlallerine izin veren resmi olmayan normlar sisteminin var olduğuna işaret etmektedir. Ancak Bronikowska ve ark., (2019) amatör ve profesyonel sporcuların fair play davranışlarını ölçüldüğü araştırmada, profesyonel sporcuların daha yüksek fair play seviyelerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun ise spor yaşı ile profesyonellik ve deneyim arasındaki ilişki göz önüne alındığında, spor yaşının artmasıyla birlikte fair play davranışının da arttığı beklentisinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada yer alan sınıf öğretmenlerinin etkinliklerin dürüst bir şekilde gerçekleşmesi için ödül ve cezaya başvurdukları, özellikle bu durumu yüksek sesle ve diğerleri tarafından dikkat çekecek şekilde yaptıkları görülmektedir. Bu yolla öğrencilerin olumlu davranışın övüldüğünü ve olumsuz davranışın ise yerildiğini görmeleri fair play kavramına ilişkin temel yapıların oluşmasına fayda sağlayacaktır. Literatürde yapılan çalışmalarda profesyonellik artarken fair play davranışının görmezden gelindiğini, bunun yanı sıra spor yaşı arttıkça konuya ise daha hassasiyetle yaklaşıldığı görülmektedir. İlerleyen spor yaşlarında fair play kavramına olan hassasiyetin küçük yaş gruplarında öğretmenler veya antrenörler tarafından adil davranma ya da hareket etme noktasında yapılan destek ve yardımların etkili olma ihtimali oldukça yüksektir. Bu durum küçük yaş grubuyla ilgilenen antrenör, sınıf öğretmeni gibi ilgili paydaşların önemini ve etkisini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak okul çağında ve özellikle ilkokullarda verilen değerler eğitimi, yaşanan toplumla özdeşleştirilen ve genel olarak insanın evrensel değerleriyle ilgilidir ki fair-play kavramı da aslında bu bağlamda değerlendirilmesi gereken yaşamın her alanında uyulması gereken evrensel bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sadece spor kültürü içinde değil aynı zamanda hayatın olağan akışı içerisinde içselleştirilmesi gereken bir davranıştır. Bu davranışın temeli aileden başlayarak ilkokulda sınıf öğretmenlerinin katkısıyla büyümekte ve eğitim-öğretimin diğer kademelerinde pekiştirilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada da yer alan sınıf öğretmenleri hassas bir konuma sahiptir. Çalışmamızda öğretmenlerin fair play kavramına ilişkin temel bilgi düzeylerinin yeterli olduğu, ders içi ve ders dışı aktivitelerle kavrama ilişkin bilinç oluşturma ve günlük hayatta takip etme noktasında gayretli bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetleri sergiledikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin küçük yaş gruplarında ahlak, karakter, değer vb. temel yapıların oluşturulmasında ve sürdürülmesinde gerekli olan ödüllendirme ve cezaya başvurdukları, anında düzeltmeler ile bildirimler yaptıkları, öz-değerlendirme ve empati kurmaya önem verdikleri, öğrencilere galibiyetten ziyade mücadele güdüsünü aşılama çalışmaları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar kapsamında birtakım öneriler getirmek mümkündür.

- ✓ Sınıf öğretmenlerinin kavrama ilişkin düzeylerini buldukları noktadan daha ileriye götürecek eğitimler verilebilir.
- ✓ Dersler içerisinde özellikle adil, dürüst hareket etme, sınıf arkadaşlarına karşı empati kurarak yaklaşma noktasında etkinliklerin yoğunluğu artırılabilir.
- ✓ Etkinlikler günlük yaşam becerileri ile ilişkilendirilerek uygulanabilirliği sağlanabilir.
- ✓ Beden eğitimi, oyun, fiziksel aktiviteye ilişkin dersler dışında diğer dersler içerisinde de fair play kavramına yönelik uygulamalar eklenebilir.

- ✓ Fair play kavramına ilişkin alan uzmanları ile tam bir işbirliği sağlanabilir.
- ✓ Okullarda ya da günlük hayatta fair play davranışı konusundaki araştırmalar teşvik edilebilir.
- ✓ İlkokul müfredatı kazanımlarına fair play konusu eklenebilir.
- ✓ İlkokullar arasında yapılan fiziki etkinlikler ve geleneksel çocuk oyunları şenliklerinde fair play başarıları ödüllendirilebilir.
- ✓ Tartışma ve sonuç bölümü sonunda ayrı bir başlık ile ya da sonuç kısmının sonuna öneriler verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Arıpınar, E., & Donuk, B. (2011). *Spor yönetim ve organizasyonlarında etik yaklaşımlarla fair play*. Ötüken Yayınlar: İstanbul.
- Bodasinska, A., Bodasinski, S., & Piech, K. (2016). *Sport event in categories of fair play values in the view of the competitors of sport team games*. In A. Kazmierczak, J. E. Kowalska, A. Maszorek-Szymala, & A. Makarczuk (Eds.), Lodz University Press.
- Bronikowska, M., Korcz, A., Pluta, B., Krzysztozek, J., Ludwiczak, M., Łopatka, M., & Bronikowski, M. (2019). Fair play in physical education and beyond. *Sustainability*, 11(24), 7064.
- Budreikaitė, A. (2011). *Paauglių dorovinių vertybių raiška ir plėtotė olimpinio ugdymo pagrindu [The expression and development of adolescents' moral values on the basis of the Olympic education]*. [Doctoral dissertation, Klaipėda University]. Klaipėda University Publishing House.
- Butler, L. F. (2000). Fair play: Respect for all. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 71(2), 32-35.
- Carlman, P., Hjalmarsson, M., & Vikström, C. (2020). Let the right one in: Sports leaders' shared experiences of including refugee girls and boys in sports clubs. *IJREE-International Journal for Research on Extended Education*, 8(1), 9-10.
- Chandler, T., Vamplew, W., & Cronin, M. (2007). *Sport and physical education: The key concepts*. Routledge.
- Creswel, J. W. (2018). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approach*. SAGE Publications, Inc.: California
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *Introduction: The discipline and practice of qualitative research*. The SAGE handbook of qualitative research (4th ed., pp. 1-19). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Domínguez, B. N., Cerrada Nogales, J. A., Abad Robles, M. T., & Giménez Fuentes-Guerra, F. J. (2021). The Development of Fair Play in Physical Education and School Sports: A Systematic Review. *European Journal of Contemporary Education*, 10(2), 308-323.
- Ediş, M., & Gündüz, N. (2019). Spor eğitim modeliyle işlenen futbol etkinliğinde mavi kart uygulaması: öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(4), 158-171.
- Efe, Z.B. (2006). *İlkokul 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin fair play davranışlarını sergilemek için okullar arası yarışmalara katılma sıklığı* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fraleigh, W. P. (1990). Different educational purposes: Different sport values. *Quest*, 42(1), 77-92.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgım, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gravetter, J. F. ve Forzano, L. B. (2012). *Research methods for the behavioral sciences* (4th Edition).USA: Linda Schreiber-Ganster.
- Healey, J. (Ed.). (2015). *Fair Play and Integrity in Sport*. Spinney Press.

- Kew, F. (2009). *Sport: Social problems and issues*. Taylor & Francis.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis. an introduction to its methodology*. Sage Publication, USA-New York.
- Palou, P., Bermejo, J.M., Borràs, P.A. & Ponseti, F.J. (2019). Effects of an educational intervention regarding fair play on sports team coaches. *Journal of Human Sport and Exercise*, 15(2), 419-431. doi:https://doi.org/10.14198/jhse.2020.152.16.
- Păunescu, M., Gagea, G., Păunescu, C., & Pițigoi, G. (2013). The moral dimension of fair play in high-performance sport. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 92, 692-696.
- Pehlivan, Z. (2004). Fair play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, II (2) 49-53.
- Pignato, S., Patania, V., Casolo, F., & Valentini, M. (2020). School, sport and fair play. *Journal of Human Sport and Exercise*, 15(4), S1169-S1177. doi:https://doi.org/10.14198/jhse.2020.15.Proc4.18.
- Pilz, G. A. (1995). Performance sport: Education in fair play?(Some empirical and theoretical remarks). *International Review for the Sociology of Sport*, 30(3-4), 391-418.
- Popescu, V. (2012). Fair-play vs sports performance: a critical investigation. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5196-5200.
- Popescu, V., & Masari, G. A. (2011). Comparative analysis of athletes' fair play attitude according to specific variables conditioned by sports training and competition. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 12, 24-29.
- Proios, M. (2011). Relationship between student perceived conduct in physical education settings and "Unfair" play. *International Journal of Applied Sports Sciences*, 23(2), 421-440.
- Šarkauskienė, A., & Lisinskienė, A. (2022). Fair play: what are the knowledge, skills, and attitudes of 5th-6th grade Lithuanian pupils?. *Pedagogika*, 151-166.
- Serrano-Durá, J., Molina, P., & Martínez-Baena, A. (2021). Systematic review of research on fair play and sporting competition. *Sport, Education and Society*, 26(6), 648-662.
- Sezen-Balçıklı, G., Hideg, G., & Ceren, A. G. (2022). Qualitative study on the analysis of the methods used by physical education teachers in fair play education in different cultures: the example of Turkish, Hungarian, and Kenyan. *FairPlay, Revista de Filosofía, Ética y Derecho del Deporte*, (22), 1-20.
- Shulman, M. D. (2013). *Increasing positive sportsmanship in elementary physical education using prosocial behavior interventions* (Degree of Master of Arts). Graduate Faculty of the School of Education in Partial Fulfillment of the Requirement, Saint Xavier University, Chicago, Illinois.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Seçkin Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A. Ş., Ankara.
- Vidoni, C., & Ward, P. (2009). Effects of fair play instruction on student social skills during a middle school sport education unit. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14(3), 285-310.
- Yıldıran, İ. (2004). Fair Play: kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 3-16.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9.baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Whannel, G. (2008). *Culture, politics and sport: Blowing the whistle, revisited*. Routledge.

Wells, M. S., Ellis, G. D., Arthur-Banning S. G., & Roark, M. (2006). Effect of staged practices and motivational climate on goal orientation and sportsmanship in community youth sport experiences. *Journal of Park and Recreation Administration*, 24(4), 64-85.

Wells, M. S., Arthur-Banning, S. G., Paisley, K. P., Ellis, G. D., Roark, M. F., & Fisher, K. (2008). Good (youth) sports: Using benefits-based programming to increase sportsmanship. *Journal of Park & Recreation Administration*, 26(1), 1-21.